

Roy Gundersen

-Tør du ikke høre på meg?

Kari Trøften Gamst har kommet med en bok om den profesjonelle barnesamtalen hvor hun rister tak i oss profesjonelle i forhold til vår unnvikelse, feighet, inkompetanse og samtidig viser hun oss en mulig vei ut av uføret (Profesjonelle barnesamtaler. Å ta barn på alvor). Hun sier at når barn får anledning til å være informanter om eget liv, kan det avdekkes forhold som gir bedre forståelse for barnet situasjon. Egentlig en selvfølge, men i det virkelige liv er det dessverre ikke det.

Gamst kaster ikke bort tiden, saken er alt for viktig til det:

I mange barnefaglige miljøer er barn fortsatt ikke ansett som særlig meningsberettigede aktører og informanter om egen virkelighet. Når vi vil vite hvordan virkeligheten er for barn, får vi gjerne kunnskap om hvordan den fortoner seg fra ulike voksne i barnets miljø. Slik tilskrives barn en underordnet posisjon ved at de betraktes som objekter for voksnes beskyttelse og kontroll (Gamst 14: 2011)

Gamst bruker ordene som piskesnerter og river opp min beskyttelse, ja, min beskyttelse. Jeg beskytter meg selv med å legge på et filter på barns fortellinger ved å la det gå om en voksen og la den voksne bli barnets stemme. Filteret blir min beskyttelse for at jeg, den profesjonelle, skal orke å overleve. Barnets kaos blir for sterkt for meg, derfor filter for beskyttelse. Hun går til

angrep på oss ved å skrive at når vi får vite hva som er skjedd, da spør vi ikke mer, for vi tror vi vet hvordan barna har det sier hun og refererer til en barnevernsarbeider som fikk opplæring i hennes samtalem metode kalt DCM (Den Dialogiske Samtalem metoden). Denne metoden kommer jeg tilbake til, men hennes raseri mot min uvitenhet er verdt å lytte til:

Roy Gundersen er cand. Polit. med hovedfag pedagogikk, UiO. Spesialist i pp-rådgivning, UF. Jobber i Kristiansand PPT. Han er også spesialist i sexologisk rådgivning, NACS (egen praksis)

Å innta et barneperspektiv der barnet er aktiv deltager i en samtale eller et intervju, krever kunnskap, mot og trygghet hos deg som fagperson. Barnets motivasjon og evne til å formidle seg avhenger av hvordan det blir møtt, og hvordan du våger å møte barnets erfaringer følelsesmessig. For å føle tillit og oppleve å bli forstått trenger barnet en trygg voksen som tør å nærme seg og å lytte. Derfor vil etablering av tillit til et barn forutsette at du behersker en kommunikasjonstilnærming og en holdning til barnet som både får det til å huske og ville fortelle hva det har opplevd. Du må tåle å lytte og ta inn ofte uforståelig, trist og kanskje uventet informasjon fra barn, informasjon som ofte bryter med dine moralske og faglige forestillinger om hvordan barn skal ha det (Gamst 17:2011)

Jeg kan ikke legge skylden på barnet lenger at det ikke er så snakkesalig som jeg ønsker. For det første vil barnet fortelle i samsvar med min dyktighet som samtalepartner og for det andre er det ikke sikkert jeg er i stand til å ta imot hva barnet sier til meg. Barnets historie blir for sterk for meg i forhold til min egen bakgrunn, oppvekst og emosjonelle engasjement. Jeg er ikke klar til å ta i mot barnets stemme, derfor parkerer jeg all skyld hos barnet. Men Gamst fortsetter å piske min uvitenhet og beskyttelse ved å si at manglende informasjon og opplysning i saken ligger ikke hos barnet, men i min inkompetanse som samtalepartner.

Gamst er gartneren som dyrker kaktuser i drivhuset sitt og hun deler dem villig ut, denne gang til barnevernet:

Studier av barnevernets saksbehandling viser at det i barnevernet er liten tradisjon for å snakke med barn. Barnets omsorgssituasjon avklares først og fremst gjennom å forholde seg til foreldrene. Først når barnevernsarbeideren opplever å ikke kunne hjelpe barnet gjennom å gå veien om foreldrene, kommer barnet i fokus. En ny studie av barns deltagelse i egen barnevernssak finner at i så mange som 70 prosent av saksmappene kunne det ikke spores en direkte kontakt mellom barnevernsarbeideren og bar-

net. Barnets egen stemme syntes i mindre grad å være inkludert i barnevernets prosesser i 2009 enn i 2000 (Gamst 23:2011)

Ting går gal vei, er det ikke på tide og stoppe opp og spørre oss selv om hva er det vi holder på med? Hun spør rett ut om egen angst fra det vonde hindrer handling? Gamst er grusomt ærlig og ubehagelig å høre stemmen til når hun forteller meg om tingenes tilstand. Hun har tatt på seg politiuniformen og rasler med håndjernene:

Manglende deltagelse og inkludering av barn kan skyldes at det utfordrer den voksnes perspektiver. Det kan være slik at fagpersonen lær være å snakke med barnet på grunn av trygghet på egen vurdering, og mindre trygghet på at barnet er av samme oppfatning. Barns fortellinger om et liv i krise fører med seg et stort profesjonelt ansvar. Den som tar barn på alvor, vil ofte møte kritikk og ubehag. Barns direkte og umiddelbare fortellinger kan provosere mange, og det kan også ramme deg som voksen formidler av dem. Det kan også ligge en tro på at det medfører ekstraarbeid (Gamst 24:2011)

Tenk det, tar jeg jobben på alvor og gjør det jeg burde gjøre, nemlig å kaste ut livbøyen til et barn som lever i krise og kaos, medfører en tro på ekstraarbeid. Siden jeg har mer enn nok å gjøre, velger jeg å ikke gjøre. At resultatet kan ha de dypeste konsekvens for barnet spiller ingen rolle for meg som profesjonell. Denne kynismen hamrer hun videre på og lar meg ikke få fred når hun siterer et åtte års gammelt barn som var utsatt for langvarig seksuelle overgrep komme til ordet: «jeg ga et lite hint, men jeg ville ikke si alt». Barnet selv settes til side skriver hun, det blir en bifigur i saker som angår det. Gamst skifter taktikk og bruker spørsmålets sprengkraft heller enn svaret som kan slukke ilden: Er det slik at vi ikke spør barnet fordi vi ikke vil høre svaret spør hun og fortsetter: Kan det være slik at du tenker at når barnet ikke selv tar initiativ til å fortelle, så er det ikke noe å bekymre seg for? Men, er det barnets ansvar å bli sett og forstått? Jeg som profesjonell begynner

å rødme og blir skamfull over meg selv. Vi har ingen tid å miste.

Hennes korstog mot unnfalldenheten, urettferdigheten og den profesjonelle kynismen får henne til å ikle seg psykologens klær:

Stressfylte og traumatiske opplevelser kan virke negativt inn på barnets emosjonelle og kognitive utvikling. Vi vet også at skader etter alvorlige krenkelser kan kompenseres for når det blir satt inn god og tilpasset hjelp for barnet, og ved gode nok tilknytningsrelasjoner, tidligst mulig. Utsatte barn som får tidlig hjelp fra barnevernet, klarer seg for eksempel bedre enn dem som får hjelp på et senere tidspunkt i livet (Gamst 25:2011).

Det er en selvfølge, men dessverre ingen selvfølge, at barn skal lyttes til og ha innflytelse og møtes som fullverdige, selvstendige mennesker. Verdt å merke seg at Barnekonvensjonen ikke opererer med aldersgrenser, men presiserer at barnets mening skal tillegges behørig vekt i samsvar med alder og modenhet. Alder alene skal ikke være avgjørende, men må også ses i en vurdering av barnets utviklingsnivå. Vi ser at barns ord ofte neglisjeres, og det er bekymringsfullt i forhold til tidlig og adekvat hjelp at det er kun 3 prosent av bekymringsmeldingene til barnevernet kommer fra barnehagene. Unnlater vi å melde, noe som er en plikt, spiller vi russisk rulett med barneskjebner med tanke på deres mentale helse både nå og senere i livet (Anstorp m.fl. 2006).

Gamst ber oss innstendig om å ta ansvar for å slippe barnet til, rett og slett la dem komme til ordet om egen situasjon og ikke den versjonen som fortelles om barnet. For oss voksne som jobber med barn, har vi et faglig og etisk ansvar for barns rett til delaktighet. Å utvise solidaritet med barn sier hun, er å rette oppmerksomheten mot barnet som deltager, og tale på vegne av barn gjennom barnets egen stemme og ikke bare gjennom annenhånds kjennskap til barnet. Hun fortsetter med å si at når barn blir sett på som kompetente og betydningsfulle informanter, vil

de kunne bli mindre sårbare, fordi det blir en selvfølge at deres opplevelser og synspunkter skal komme frem. Slik tar vi også et profesjonelt og etisk ansvar. Verdt å merke seg er at barn ikke er mindre pålitelige enn voksne, heller tvert om. Barn holder heller tilbake sine erfaringer etter sterke belastninger eller overgrep. La oss se nærmere på hennes forslag til hvordan vi kan gjøre ting bedre.

DEN DIALOGISKE SAMTALEMETODEN, KORT INTRODUKSJON.

I DCM gjenspeiler den dialogiske kommunikasjonsstilen seg ved en overordnet empatisk holdning. Barnet oppleves som en subjektiv, selvstendig person med rett til å ha egne erfaringer og følelser. Barnet møtes med respekt og varme som forutsetning. Etablering av en god og tillitvekkende relasjon er et vedvarende fokus gjennom hele samtalen. Det legges vekt å fremskaffe informasjon rettet mot barnets livsverden i mest mulig fri fortelling, hvor opplevelsesaspektet er grunnleggende for den informasjonen barnet gir. I en dialogisk interaksjon forutsetter vekslning mellom den voksne og barnet et fellesskap som bygger på intersubjektivitet, en felles forståelse, og meningsinnhold. I dette ligger det en forståelse av at barnet og den voksne legger forutsetninger for hverandre. Kommunikasjonen som oppstår, skaper og gjensker hverandre (Gamst 115:2011)

Gamst ber oss å tilrettelegge en samtalsituasjon som både har en grunnmur og som kan ta barnets fortløpende initiativ opp i seg. Slik unngår vi voksen definisjonsmakt under samtalen: *I en dialogisk stil vektlegges et forutsigbart og støttende klima som legger til rette for fremmende kommunikasjon gjennom metakontrakter. Metakontrakter er avtaler, forpliktelser og forventninger som inngås mer eller mindre bevisst i relasjoner med andre. I en barnesamtale finnes det ikke automatiske sosiale metakontrakter, og disse må derfor tydeliggjøres i samtalsituasjonen for å oppnå en felles forståelse, et intersubjektivt perspektiv. Barnets oppfatninger og forventninger tydeliggjøres ved kontakteta-*

blering og premisslegging for samtalen. I dette ligger spesielt dine forventninger til barnet om detaljert fri fortelling, og oppfordring til barnet om detaljert og fri fortelling, og oppfordring til barnet først å fortelle selv, før du stiller spørsmål. Barnet gis rom til å konstruere frie fortellinger, og barnets fortellerbehov tillates å tre frem. Slik lettes fremhentingprosessen og tilgang til minner. Barnets bidrag har stor innflytelse på gjennomføringen og innholdet i samtalen, og barnets initiativ og oppmerksomhetsfokus gir retning for temainnholdet (Gamst 116:2011).

Jeg som samtalepartner skal fokusere der barnet er, på ett tema, strukturerer det målrettet og utdyper temaet og stiller åpne, ikke-ledende spørsmål. Det er barnets fortelling som danner utgangspunktet for mine spørsmål, og disse justerer etter hva barnet forteller selv. Barnet kan bryte mitt perspektiv og gjennom fri assosiasjon utvide sin fortelling. Jeg ivaretar barnet ved å ikke legge føringer for innholdet i barnets fortelling og å ikke presse barnet til å gi fra seg informasjon det ikke er klar til, og å motta barnets fortellinger og opplevelser på et åpent vis. Jeg må sette meg selv og min agenda på vent, slik unngår jeg definisjonsmakt ved å dreie, omforme eller stjele barnets tema og opplevelser. Samtalene må faseinndeles og disse må gjennomføres dynamisk. Fasene går over i hverandre, de kan repeteres og kan tydeliggjøre samtalene ved mål, kriterier og kategorier for forhold som kan fremme samtalen. Slik vil barnet vil oppleve å komme til ordet på eget grunnlag og samtalen kan gi oss voksne mer informasjon enn om vi skal styre den alene.

Her er fasene:

1. Styrket barneperspektiv
2. Dialog som kommunikasjonsmønster
3. Målstyrt, tematisert og åpen
4. Fleksibel og tilpasset det enkelte barn
5. Krysninger mellom barnefaglige hensyn og formelle, lovpålagte krav.

Ad 1: Et styrket barneperspektiv vil si å ta

barnet på alvor ut fra barnets ståsted og med barnets egne øyne. Å søke et «innenfra-perspektiv» der det enkelte barns subjektive virkelighet hentes fram. Hvordan ser verden ut med barnets øyne og barnets stemme?

Gamst siterer Tiller:

Hva et barn opplever og hvordan et barn opplever og forstår sin verden omkring seg, det er det egentlig bare dette ene barnet som vet noe om. Slik er barnet ekspert på sin egen opplevelse. Det er områder vi kan gå ut ra som sikkert at ingen vet bedre enn barnet selv. Det er salt vi kan benevne som barnets «indre liv», hva barnet ser og hører, opplever og kjenner som sin virkelighet. Når barn inkluderes som informanter får vi vit noe om barnets opplever. Bare da kan vi forstå deres reaksjoner (Tiller 1998, sitert Gamst 120:2011).

Ad 2: DCM vil at vi går fra å være utspørter til å bli samtalepartner. Det vil si at vi skaper forutsetninger som skaper et mest mulig likeverdig forhold i relasjonen mellom voksen og barn. Samtalen blir slik et samarbeidsprosjekt som voksen og barn skaper sammen. Barnet får både subjekt og deltagerstatus. Trygghet er en viktig forutsetning for at et barn skal fortelle, og får vi til en likeverdig dialog blir barnet mer tilgjengelig, tydelig og motivert til å fortelle. Ser vi på barnet som en betydningsfull informant og søker informasjon du som voksen trenger, øker likeverdigheten mellom meg og barnet. Det er jeg som følger etter barnet og ikke omvendt, slik slipper jeg barnet fram. Slik blir barnet ikke ansvarlig for informasjonen alene, men jeg blir en medkonstruktør av barnets fortelling.

Ad 3: Jo tydeligere rammene i en barnesamtalene gjøres, desto større frihet kan det skapes innenfor rammene til å forme egen rolle sier Gamst, og utføre oppgavene for samtalen. DCM legger opp til to tilsynelatende forhold: åpenhet ift å følge barnets initiativ på den ene siden og struktur på den andre. I en slik setting og spennvidde vil barnet føle trygghet til å ville fortelle. Den voksne er åpen og tilgjengelig og gir barnet plass i mest mulig fri fortelling, men ikke forstått som å la barnet dominere og utfol-

de seg ubegrenset fritt. Den voksne tar på seg en retningsgivende rolle. Vi forholder oss kreativt til det som skjer i relasjonen samtidig som vi styrer retning og struktur.

Ad 4: DCM er ingen kommunikasjonsmetode bygget på rene teknikker gjeldene alle barn på samme vis. Siden vi prater med ulike barn, er ulike fagpersoner og ulike tema og –mål må vi tilpasse framgangsmåten til den oppgaven jeg som fagperson står overfor, til det enkelte barnet, type samtale og situasjon. Nye situasjoner skaper nye forståelser og nye innfallsvinkler, dette utfordrer vår fleksibilitet og dømmekraft ift å kunne foreta metodiske valg og endre retning når uventede situasjoner oppstår. Vi må få et eierforhold til metoden, dvs å inkludere kjernen i innholdet til en personlig stil, kreativt og individuelt tilpasset barnets alder, modenhet og motivasjon sier Gamst.

Ad 5: Vår forutinntatthet og oppfatninger kan styre samtalen slik at de ikke blir pålitelige eller innehar nødvendig pålitelighet. Vi er nødt til å etterstrebe en kritisk bevissthet og egen påvirkelighet og fortolkning, da er vi avhengig av å ha en mest mulig objektiv og nøytral innstilling. Å påvirke barnet ved å dreie samtalen i en bestemt retning og mot en innebygget forventning eller hypotese om hvordan barnet opplever, føler og lever sin virkelighet må unngås. I DCM er det betydningsfullt å innhente så mye informasjon som mulig og å forvalte denne kunnskapen så objektiv, nøytralt og forutsetningsløst som mulig.

Dette er bare en kort presentasjon over elementene det jobbes etter i DCM. Gamst utfyller dette videre og jeg har kun gitt en ufullstend-

ig og utilstrekkelig presentasjon. Til Gamst fortjeneste skal det sies at hun prøver å få oss til å kunne veksle mellom en grunnstruktur og likevel være tilstede sammen med barna og deres ulike innskytelser. Trygg ramme gir åpninger for barnet å slippe opp mer, fortelle mer, og vi som voksne blir med barnet i sine fortellinger samtidig som vi styrer mot et mål: mest mulig informasjon fra barnet selv uten å fargelegge informasjonen med våre voksne forutbestemte oppfatninger. Det er her utfordringen til oss voksne ligger: legge til rette og tøre å høre på hva som kommer. Litt for ofte ifølge Gamst tror vi at vi beskytter barnet, men egentlig er det vi voksne som beskytter oss selv.

Litteratur:

Anstorp, Trine m.fl.

Dissosiasjon og relasjonstraumer. Universitetsforlaget. 2010.

Gamst, Kari T.:

Profesjonelle barnesamtaler. Universitetsforlaget 2011.

Levinas, E.:

Den annens humanisme. Aschehoug 1996.

Lundstøl, John (red):

I dannelsens tegn. Gyldendal 2004.

Phillips, A.:

Nei – et kjærlig svar. Pedagogisk Forum, Oslo 2001.

Øvreeide, H.:

Samtaler med barn. Høgskoleforlaget. Kristiansand 1995.

Webster-Stratton, C.:

De utrolige årene. Gyldendal, Oslo 2000.

Webster- 2008. Stratton, C.:

Hvordan fremme sosial og emosjonell kompetanse hos barn. Gyldendal 2008.

Roy Gundersen

Bosmyrveien 7

4621 Krisitansand S

Tlf 80 07 52 31, mobil 918 66 805

Roy.Gundersen@kristiansand.kommune.no